

trends

VAKANTIE
CURSUS

voor leraren in de grafische vakken op 31 mei,

1 en 2 juni 1955 te 's-Gravenhage

contact-commissie school- en bedrijfsopleiding in de grafische vakken vakantiecursus

contact-commissie / school- en bedrijfsopleiding

SECTIE VAKANTIECURSUS

tiende
VAKANTIE
CURSUS

voor leraren in de grafische vakken

op 31 mei, 1 en 2 juni 1955

'sGravenhage

Geheel verzorgd door de leerlingen van de S.G.V. te Utrecht

Sectie Vakantiecursus

- L. C. H. DE JONG, *dir. S.G.V. Utrecht, voorzitter*
M. H. GROENENDAAL, *dir. A.G.S. Amsterdam, secr.-penn.*
T. J. W. BLAAUW, *hoofdcontroleur, Amsterdam*
J. C. BLANKENSTEIN, *controleur, Holl. Rading*
H. BRUNEKREEF, *Vertegenwoordiger Federatie van Vakgroepen
van leraren N.O., Amsterdam*
JOS. A. M. CLEERDIN, *voorz. Federatie, Den Bosch*
G. J. SCHEEPERS, *voorz. O.C.P., Den Haag*

*Amsterdamse
Grafische School*

F. A. L. VAN DEN BERG †
J. M. BRUGMAN
H. BRUNEKREEF
L. VAN DIJK
M. H. GROENENDAAL
W. F. HESSEN
W. R. HOVING
J. W. VAN DER HULST
W. D. JANSEN
M. DE JONG
L. H. JONG
J. KEDDE
B. D. KLEIN ESSINK
J. P. KOOIJ
G. J. VAN LUIJN
P. M. M. PONT
J. PREVO
G. C. RIEMERSMA
I. H. RUPPERT
CH. STEUTEKNUEL
J. SWAVING
J. C. SWEERMAN
W. VONK
J. H. VLEUGELS
P. WEIDEMA
B. WESTER

Technische School J. VERMEULEN
Alkmaar

Technische School J. BOS
Groningen G. J. KUIPERS
D. VAN MERKENSTEIN
J. J. WIJNAND

Technische School H. G. VAN BREUKELN
Den Haag H. DISSEL
H. G. MEIJER
C. MORET
J. B. M. VAN ONKELEN
P. B. VAN DER VAART
J. WALTMAN

Technische School G. J. M. VAN DER LUBBE
Nijmegen A. H. A. OLDENHOF

Technische School D. J. JEURISSEN
Roermond L. STAPERT

Technische School F. J. C. VAN DOMMELEN
Roosendaal R. M. A. VAN GOOL

Technische School G. VAN DIJKHORST
Rotterdam D. VAN DE MEEBERG

Deelnemers

School J. G. VAN DER BERG
voor de Grafische Vakken J. J. VAN BROEKHOVEN
Utrecht H. TH. DE COO
J. GAASTRA
L. GERRETSEN
L. C. H. DE JONG
J. H. KNEGTMANS
S. KONING
IJ. KONING
A. OOSTERBAAN
G. PETERSEN
H. J. VERSTEEGH
G. C. VLIETSTRA
J. A. VRING
A. WETSER

Technische School M. BEVERS
St. Michielsgestel

Technische School E. VAN AARTSEN
Zutphen L. BOEKEN
R. M. E. TEN BRINK
D. W. JANSSEN VENNEBOER
H. J. SCHUPPERS

Onderwijs-Commissie G. J. SCHEEPERS
Patroonsopleiding C. PELS

Controleurs T. J. W. BLAAUW
J. C. BLANKENSTEIN
P. M. VAN DEN BOGAERDT
J. STEEN

Gasten L. BLAAUW
F. L. GROEP
J. H. HÖLSCHER
G. J. JENS
C. MUS
J. REINDS

Administrateur W. C. VAN ZWIETEN

Inleiding / M. H. Groenendaal

Ter gelegenheid van de tiende vakantiecursus had de commissie een wat feestelijker programma samengesteld, waarbij ook de dames gelegenheid kregen om een gedeelte mee te maken.

Bij aanmelding op 31 mei bleek ook de eerste voorzitter van de commissie, de heer S. SWANEVELD, directeur van de Technische School in Gouda, aanwezig te zijn. De inspecteur N.O., de heer Ir. G. J. SLOT, gaf mede van zijn belangstelling blijk.

De deelname was weer zeer bevredigend, maar de deelname uit België was niet zo groot als het voorgaande jaar in Gent.

Ook uit Nederland is nog grotere deelname mogelijk, juist uit de cursussen die uiteraard weinig contact met de andere collega's hebben.

Het programma was afwisselend; door de sprekers werd de nadruk gelegd op de vernieuwde inzichten bij het onderwijs geven.

Wij mogen weer dankbaar gewagen van de medewerking, die van verschillende kanten werd ondervonden bij de organisatie van het congres en bij de maaltijden.

Het was weer een prettig samenzijn om met voldoening op terug te zien.

dinsdag **31** mei

- 11.00 uur Aanmelding in Hotel Den Hout, Bezuidenhoutseweg bij de Rijnstraat (Station Staatsspoor).
Toewijzing van de hotelkamers
- 11.15 uur *Hoe staat het thans met het grafisch onderwijs in Nederland?*
Spreker: M. H. GROENENDAAL
- 12.15 uur Lunch (eventueel zelf mede te brengen) in Hotel Den Hout
- 13.00 uur Vertrek per extra tram naar het T.N.O. in Delft
- 14.00 uur Groep A:
Inleiding over *Metingen en research bij het I.G.T.*
Groep B:
Inleiding over *Het werk van het Vezelinstituut T.N.O.*
- 15.30 uur Wisseling van groep A en B
- 17.15 uur Vertrek per tram naar Den Haag
- 18.15 uur Diner in Hotel Den Hout, aangeboden door de Grafische Machinehandel P. VAN DIJK te Amsterdam
- 20.00 uur Avondbijeenkomst in Hotel Den Hout
Voordracht over *Opvoeden*
Spreker: PROF. DR. M. J. LANGEVELD, hoogleraar te Utrecht

Om 11 uur zijn reeds heel wat collega's in Restaurant Den Hout aanwezig en tegen half twaalf zijn verreweg de meeste aangemelde deelnemers klaar om naar het begroetingswoord van voorzitter DE JONG te luisteren. De voorzitter heet in het bijzonder de genodigden Ir. G. J. SLOT, PHILIPPA, SWANEVELD en DE BRUIN welkom. Hierna krijgt de heer I. A. H. BLOM, voorzitter van het district Den Haag van de Federatie gelegenheid voor de begroetingstoespraak. Spreker heeft waardering voor deze jaarlijkse bijeenkomst en hoopt dat ook de tiende cursus succesvol zal zijn.

Hoe staat het thans met het grafisch onderwijs in Nederland?

Dit onderwerp werd behandeld door de heer M. H. GROENENDAAL. De verleiding is groot, aldus spreker, om een uitgebreid betoog te houden, doch daar de tijd zeer beperkt is, moet ik mij beperken. In 1946 werd de eerste leraren-manifestatie gehouden en in 1947 was „Het grafisch onderwijs in Nederland” een der onderwerpen. Daar stonden enkele onderwerpen in het middelpunt van deze voordracht:

- a. een onderwijsraad voor het grafisch onderwijs;
- b. een onderwijsplan, waarin alle bestaande opleidingen gecoördineerd en de opleiding van Titel I en II gekoppeld worden;
- c. opleiding van leerkrachten;
- d. herziening van de Uniforme Leerstof.

Wanneer we nu terugzien op de afgelegde weg, dan kunnen we vooruitgang constateren.

In plaats van de onderwijsraad bestaat sinds 1952 de Contact-Commissie school- en bedrijfsopleiding in de grafische vakken. Er is nog niet voldoende activiteit en de basis is wat smaller dan bedoeld in 1947. Het is nog geen *centrum*, maar gelukkig wel een *begin*.

Dit onderwijsplan, waarbij voor elke grafische leerling enkele jaren dagschool-onderwijs werd voorgesteld, alvorens met een leerovereenkomst het bedrijf in te gaan, werd in de eerste jaren verguisd. De tijd heeft echter ten gunste gewerkt en thans is de bestudering van het plan aan de Contact-Commissie voorgesteld door alle directeuren van grafische scholen en cursussen. Van de C.C. is het bij de Productiviteitsraad gekomen. Het duurt echter te lang, omdat men inmiddels in Eindhoven en Rotterdam reeds met plannen voor een dergelijke opleiding bezig is. Inmiddels is er in het gehele N.O. een belangrijke evolutie gekomen: in 1947 stond nog steeds de vakman op de voorgrond, in 1955 zien we in de eerste plaats de jonge mens.

Omtrent de opleiding van leerkrachten moet gezegd worden, dat de grafische industrie niet bij machte is geweest om ook maar iets te presteren op dit gebied. Er ligt nu echter een uitstekend plan voor uitvoering klaar bij het Instituut voor opleiding van leerkrachten bij het N.O.

Ook aan de Uniforme Leerstof wordt hier en daar gedokterd. Het zou wenselijk zijn, dat hier nog wat meer gecentraliseerd wordt in de C.C.

Voor de typografie is een verbeterde nieuwe druk verschenen en men zal een commissie instellen voor de vernieuwing.

Van de boekbinders is niets bekend. De leerstof fotografie is aan één man opgedragen en vordert weinig.

Van de chemigrafie is niets bekend. Voor de dagcursus lithografie en offset is een leerplan opgesteld, voor de leerstof wordt een aantal Amerikaanse boekjes vertaald. Het is nog niet bij de C.C.

De Tijdnormendienst heeft zich bezig gehouden met Monotype-lessen. De lessen voor de regelzetmachines zijn door een auteur verzorgd.

Terugblikkende kunnen we toch wel van vooruitgang spreken.

Er zijn meer eendagscursussen, er is belangstelling van patroons en werknemers voor het onderwijsplan, er is een verhoging van de leerplichtige leeftijd aanstaande, we denken aan het rapport-GOOTE, er zijn onderwijsnota's van minister RUTTEN en CALS.

Bij de Contact-Commissie zijn twee secties die positief werk doen:

de Vakantiecurcus en

de Filmstripcommissie.

De filmstrip zal de grotere binding bij het onderwijs kunnen ondersteunen. Het is nodig om door leerstof en filmstrip tot een gezamenlijke methode te komen. De commissie werkt sinds september en heeft één strip geheel klaar. Het ligt in de bedoeling om strip 1 en 2 als oriëntatie voor de nieuwe leerlingen te gebruiken. De eerste toont de ontwikkeling van het schrift en de druk tot 1800, de tweede strip geeft een indruk van het moderne grafische bedrijf. Daarna komen afzonderlijke filmstroken voor de eigen technieken.

Spreker vertoont de eerste filmstrook, die is uitgebracht door het Technisch Filmcentrum: „Ontstaan en ontwikkeling van het grafisch bedrijf". Het bijbehorende tekstboekje werd aan de deelnemers uitgereikt.

Tot slot wekt spreker op tot grote verantwoordelijkheid. Wij hebben op het gebied van het grafisch onderwijs medezeggenschap gevraagd, dat legt ons de verplichting van studie en verdieping op. Hierbij moge voorop staan: het werken tot heil van de jonge mensen én van het grafisch bedrijf.

Excursie Veselinstituut T.N.O. Delft.

Men verspreidde zich hierna om zich om 13.15 uur met de tram naar Delft te begeven.

De heer J. F. MONROY, directeur van het Instituut voor Grafische Techniek te

Amsterdam, opent de bijeenkomst in de collegezaal van T.N.O. Een tweede groep stelt zich op onder leiding van IR. VAN NEDERVEEN.

Spreker vindt het plezierig om de grafische leraren in T.N.O.-sfeer bijeen te zien. Het lichaam Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek is nog niet zo bekend, maar moet toch voor een leraar een begrip zijn. Vroeger trokken wetenschapsmensen en ambachtsmensen zich niets van elkaar aan. De wetenschap bestudeerde de natuur en wilde alles *kennen*, de ambachtslieden wilden alles *kunnen*. De vooruitgang kwam van de ambachtslieden zelf, maar bleef binnen het gilde. Dit kon zo gaan totdat de industrie zich ontwikkelde en gebruik ging maken van de wetenschap. Er werden centrale onderzoek-laboratoria ingericht.

Ook de Staat heeft belangstelling gekregen, omdat het belang van de groep ook het belang van het algemeen is. Als dus de overheid meehelpt aan het I.G.T. is dat een algemeen belang. De centrale organisatie T.N.O. is in Den Haag gevestigd. Er zijn 46 instituten, waarbij geen enkele tak van industrie mankeert. Het I.G.T. ontvangt 50 % T.N.O.-subsidie en 50 % subsidie van de grafische industrie.

Toen het Instituut begon, was er een grote ervaringskennis in het grafische vak. De taak was dus om, parallel aan de behoefte, te werken aan produktiviteitsverhoging en kwaliteitsverbetering. Veel wordt aan de research gedaan, waarbij de vraagstukken uiterst moeilijk liggen. Denken we b.v. aan de viscositeit, dan valt het op, hoe minimaal de afmetingen zijn.

Het spel met papier, inkt en lijnen is een spel met het onbekende.

De relatie met de opleiders is daarom zo belangrijk, omdat we weten tot wie we spreken. We kunnen de 30.000 medewerkers in de grafische industrie zo moeilijk bereiken. De leraren bereiken de jonge mensen, die onbevooroordeeld zijn en belangstelling kunnen hebben voor methoden, die liggen buiten de gewone handelingen.

Tenslotte wekte spreker op, om contact te zoeken met het I.G.T. voor bezoek of voordracht.

De heer DE JONG vindt, dat op school te weinig wordt gemerkt van het I.G.T. Het zou aanbeveling verdienen om in een folder het werk van het I.G.T. duidelijk uiteen te zetten. Het *I.G.T.-Nieuws* wordt door sommige leerlingen wel gelezen doch dit is veelal te moeilijk.

De heer MONROY zegt dat van het beschikbare budget (f 300.000,—) een groot deel (f 80.000,—) voor de voorlichting wordt gebruikt. Het werk moet dus verder gedragen worden. Een tijdschrift dat elke groep, leraar en leerling, bevredigt is niet te bedenken.

De heer BRUGMAN vraagt om beschikbaarstelling van het *I.G.T.-Nieuws* tegen gereduceerde prijs.

De heer LENAARTS geeft vervolgens een exposé van de vorderingen, die het I.G.T. heeft gemaakt op het gebied van metingen bij hoogdrukpersen. Spreker ziet de pers als de trechter, waarin layout, letter, papier en inkt in terecht komen. De pers, daar draait het om in de grafische industrie. Men heeft zich duidelijk gerealiseerd waar het om gaat, wanneer men de letters in contact brengt met het papier:

het materiaal waarvan men drukt moet zo weinig mogelijk slijten;

het tempo moet economisch verantwoord zijn;

de pers moet voldoen aan een bepaald aantal fundamentele eisen;

de afstand tussen cilinder en drukplaat moet onder wisselende omstandigheden gelijk blijven.

Aan de hand van een schema op het schoolbord verdiept spreker zich in hetgeen zich afspeelt tussen cilinder, looplijsten en leggerbekleding. Tot voor enkele jaren was de drukafwikkeling niet te meten. Het Instituut heeft een *slipmeter* ontwikkeld. Het bovenste deel komt in contact met het oplagevel, het onderste deel is voor-

zien van een magneetje en wordt vastgehouden op de drukplaat. Tijdens het draaien mogen de twee delen niet verschuiven. Is dat toch het geval, dan kan men de „slip” op een wijzer aflezen.

Ook de drukplaat kan op vlakke gemeten worden met een instrument, dat op een pantograaf gelijk, met een meetklokje. Op deze wijze laten zich alle oneffenheden opsporen. De afwijking mag niet meer dan 0.1 mm bedragen.

De drukspanning is afhankelijk van de drukvorm. Een vol vlak vraagt 60-100 kg/cm² en zetsel 15 kg/cm².

Wat gebeurt er nu, als de legger met de vorm in aanraking komt? Bij de cilinderpersen is de drukstreep ongeveer 1½ cm, afhankelijk van een harde of zachte legger. Bij het begin is de spanning 0, in het midden maximaal. De gemiddelde kracht is 0.7, zodat de drukstreep $0.7 \times 1.5 = 1$ drukspanning heeft. Op een vorm van 1 m met vol vlak staat dus een drukspanning van 6000 kg. Aan beide zijden van de cilinder moet dus een voorspanning zijn van 3000 kg.

Hoe zwakker de pers is, hoe meer voorspanning er nodig is.

Verscheidene vragen worden naar aanleiding van deze uiteenzetting gesteld. De tijd laat echter niet toe om hier uitvoerig genoeg op in gaan.

Na de thee komt mej. VAN BUREN om de groep mee te nemen naar de laboratoria voor de vezelindustrie. In de kelder bevindt zich de conditioneerkamer en de ruimten die gebruikt worden om verprouwen met vezels te nemen. Mej. SCHOUTEN geeft hier de toelichting. Ook worden hier de ontvlekkingsvloeistoffen beproefd. In geconditioneerde ruimten bevindt zich een spinnerij voor wol en garen. De ruwe wol wordt door pinnen uit elkaar getrokken, gekaard en uitgekamd. Op de spinbank wordt gedraaid en gerekt, dan tot garen getwist.

Tallose proeven kunnen genomen worden, waarbij de soepelheid, de weerstand, de rek en het scheuren onderzocht worden. Een speciaal apparaat werd ontwikkeld om papier en textiel op lichtechtheid te beproeven.

Vervolgens komt de microscopische afdeling aan de beurt. Dit is een centrale afdeling, die werk verricht voor alle afdelingen. Interessant waren de projecties van de structuren van naaldhout, celstof, loofhout, loofhoutcelstof en stoffen 1000 x vergroot op het doek. De vertoonde preparaten en de druppel slootwater openen geheel nieuwe werelden voor de aandachtige cursist. De projectie en toelichting werden verzorgd door Drs. ISINGS.

Na een korte wandeling betreden we de papierafdeling van het Vezelinstituut. Ir. VAN NEDERVEEN begroet de nieuwe groep en geeft een korte schets van de papierfabricage. De grondstoffen geven elk hun eigen opdracht bij de fabricage. De cellulose van naaldhout, beuk en stro geeft verschillende uitkomsten evenals de houtslip. De kunst van het papiermaken is de grondstoffen en de maling zodanig te kiezen, dat het gewenste papier ontstaat. Er worden ook proeven genomen met nieuwe grondstoffen, eucalyptus, suikerriet en populieren.

In de proefpapiermakerij staan twee hollanders. De uitkomsten die hier in het klein worden genomen, geven geen vermenigvuldigingsfactor voor de fabricage in het groot. Men krijgt hier reactie-uitkomsten en vergelijkingsmogelijkheden voor de structuur van de vezel.

Er worden verschillende problemen gesteld, b.v. wat betekent het, als men papier van hoge duurzaamheid gaat maken van oudere grondstoffen dan lommen (Normaal 1 = 100).

Enkele hulpparaten, o.m. de Jointrefiner en de Jokromolen, hadden de volle aandacht.

Deze buitengewone confrontatie van praktijk en research zal zeker bij vele deelnemers de wens naar diepere kennis hebben wakker geroepen. Een inniger contact zou zeker tot een beter begrip voor het wetenschappelijk zoeken kunnen leiden.

Per tram werd om 17.15 uur de terugtocht naar Den Haag weer aanvaard.

Diner

Toen allen aan de keurig verzorgde tafels in Hotel Den Hout hadden plaatsgenomen, heette de voorzitter de heer VAN DER KLEY, directeur van de Grafische Machinehandel P. VAN DIJK en de spreker voor de avondvergadering, Prof. Dr. M. J. LANGEVELD hartelijk welkom.

De eerste spreker onder de maaltijd was de heer VAN DER KLEY, die, sprekende voor de firma VAN DIJK, het een aangename taak vond aan de leraren deze maaltijd aan te bieden. Wij handelaren erkennen de grote betekenis van het onderwijs bij de groei van ambacht tot industrie. Het komt ook de machinehandel ten goede, wanneer de machine op de juiste wijze wordt gebruikt. Spreker hoopt, dat deze maaltijd een goede schakel mag zijn tussen het bezoek aan T.N.O. en de lezing van hedenavond.

De heer SWANEVELD, directeur van de Technische School in Gouda, zei, dat het hem een groot genoegen had gedaan om voor deze tiende bijeenkomst als oudvoorzitter uitgenodigd te zijn. De eerste malen waren moeilijk gegaan, omdat het toen met het subsidie nog niet zo vlot ging. De stuwende kracht was de heer GROENENDAAL, die van het begin af als secretaris fungeerde. Ook dacht spreker aan de samenwerking met de heren SCHEEPERS, DE JONG en KOK. Wij dienen op deze wijze de jeugd en daardoor de maatschappij. De jeugd is prachtig, daar is alles van te maken. Namens de V.D.N. brengt spreker gelukwensen uit bij deze tiende bijeenkomst.

Ook de heer Ir. G. J. SLOT nam het woord namens de Inspectie van het Nijverheidsonderwijs. Hij heeft met genoegen een dag vrij gemaakt om aanwezig te kunnen zijn. Het is een moeilijk vak en spreker wist niet, dat er naast het U.T.O. nog zoveel andere dingen aan vast zitten. De sfeer en het werk in Utrecht en Amsterdam is goed, maar zijn enige bezwaar is de dure apparatuur. Vanmorgen heeft de heer GROENENDAAL gezegd, dat er nog maar weinig vorderingen zijn gemaakt maar spreker vindt, dat de vakantiecursus uiterst geschikt is, om enthousiast te worden voor de dingen die ons boeien.

De voorzitter dankt de sprekers.

Om 20.15 uur wordt de spreker, Prof. Dr. M. J. LANGEVELD door de voorzitter ingeleid. Wij herinneren ons nog de voordracht in Apeldoorn, waar we allen geboeid werden, doch die ontijdig afgebroken moest worden.

Spreker vindt, dat de titel van het onderwerp

„Opvoeden”

rijkelijk algemeen is, en toch kunnen we het er mee doen. De titel opvoeden zou thuis kunnen horen in de Libelle, maar men zou ook kunnen zeggen dat het te ernstig is om over te praten.

Wij kunnen ons afvragen, hoe u het werk dienstbaar kunt maken bij het opvoeden van de jonge mens, wanneer die in de periode is waarin hij plastischer is dan u en ik.

Men kan dit aanduiden met het woord arbeid, dus een andere verhouding dan in het gezin bestaat en ook anders dan bij de werkgever.

De leerling heeft een vak in de ruimste zin van het woord gekozen, en hij kan er niet meer af. U hebt de toekomst van de leerling een belangrijk deel van een etmaal in de hand. U staat dus voor de jongens met een concrete opdracht om deze jonge mensen door middel van hun arbeid in contact met de maatschappij te brengen.

De arbeid is niet alleen voor henzelf, maar een stuk maatschappij, dus een geheel andere binding dan het onderwijs in algemeen vormende vakken. U bent dus in wezen opvoeder, die door de arbeid opvoedt tot de arbeid, die de leerling in de maatschappij zal verrichten.

U kunt daarbij niet zonder sociaal contact, want wie in zijn taak tekort schiet betekent eigenlijk een schadepost in het leven van de leerlingen. Uw werk krijgt daardoor een eigen moraal.

De leraar geeft dus in hoge mate aan, wat waarachtige arbeid is. Toch zult u zich wel afvragen, of de maatschappij, die u lang niet altijd behoeft te bewonderen, de jonge mens wel goed zal opnemen.

Wij moeten de zaken nuchter stellen, we zijn gewone leraren met gewone leerlingen en de uitvoering is niet altijd zo mooi als we het hier zeggen.

Ziet, wat in de laatste 100, 50 of 25 jaar veranderd is. Steeds meer wordt van de school de voorbereiding voor het maatschappelijk leven gevraagd. Veelal moet u een stuk opvoeding geven, waarin de vader gefaald heeft. Vroeger bepaalden we ons tot het bijbrengen van kennis, maar we weten thans drommels goed, dat we meer moeten geven dan het gewone leraarschap. De school wordt voor alles en nog wat gebruikt, dat eigenlijk in het gezin thuis hoort.

Ondanks dat het werk zich uitbreidt, moet het al een rare kerel zijn, die de jeugd geen kameraadschappelijke hand toesteeft. De leerplicht is voortreffelijk, maar heeft tot gevolg, dat we de jeugd in de scholen aantreffen en dat de leerlingen van de lagere scholen thans bij het nijverheidsonderwijs zitten.

We vragen ons af: ben ik nu kinderjuffrouw, ben ik nu vader, moet ik dat allemaal doen? Is er niemand anders die het doen kan? Neen, er is geen ander. Men kan dus niet zeggen, daar ben ik niet voor. Wij moeten op de een of andere manier met de jongens optrekken. Het is eigenlijk ook vandaag nog het oude schoolmeestersprobleem. Wanorde maak je zelf, je kunt dan de vraag stellen: Waarom maak ik zo'n wanorde? De leerlingen zijn direct ingesteld op de leraar. Ze vragen zich af:

1. *Wat kan ik van u afkijken.*

Ze leven met u mee en kijken niet van een afstandje.

Ik heb vroeger eens een collega gehad, die geen orde kon houden en bang was, dat het spektakel besmettelijk was. Toen ik naar de baas ging en vroeg of hij er niets aan deed, zei hij: „je bemoeit je met mijn zaken, maar dat hindert niet. Deze leraar zal in de vierde klas wel ontdekt worden, laat hem dus maar gaan.” En de baas had gelijk, het was een kostbaar mens zodra het persoonlijke element er was tussen leraar en leerling.

2. *Wat krijgen we voor ons leven mee in de vorm van onze arbeid?* is nog belangrijker dan de ordekwesie.

Iedereen heeft wel namen in z'n herinnering, waarvan hij zegt, daar heb ik van geleerd zelfs al was het contact slechts van korte tijd.

We moeten ons aan de arbeid niet vertillen, maar we mogen toch wel vaststellen, dat het maken van een goed stuk werk een daad van kameraadschap is. De mens blijft niet vanzelf in het leven, of men nu vroeger uit jagen of vissen ging of tegenwoordig een boerderij nodig heeft om de maatschappij in stand te houden. Wie arbeidt, zorgt voor de ander.

Er zijn wel uitzonderingen: het kleine kind is afhankelijk van degene die het werk verricht, ook zwakte, ziekte, zwangerschap, hulpeloosheid. We vinden het niet zo erg, als een mens eens parasiteert, maar in principe is het fout; een mens die niet wil werken is niet waard om te leven.

We weten dat de mens afhankelijk is. Er zijn twee grondregels, die eigenaardig tegengesteld zijn aan elkaar. De mens moet leren om de gevolgen van eigen daden te dragen.

In de eerste plaats hebben wij daartoe een *ingewikkeld rechtsgebouw* opgericht. Als we daar van afstappen is het immoreel en hebben we de aap in de lintenwinkel. De andere stelling is dat *de mens de consequenties van eigen daden niet kan dragen.*

Wij zullen de jongen moeten leren hoe hij de consequenties van zijn daden zal moeten dragen. Belangrijk is het, h^oe de vader zich gedraagt van de jongen die een ruit breekt. We moeten oppassen, dat de jongen geen profiteur wordt. Als een leerling huiswerk maakt, moet het nagekeken worden, het wordt een 4 of een 7+, maar het kind ervaart dat zijn daden gevolgen hebben.

Het zal wel eens nodig zijn, dat een kind overgaat tegen alle regels in en wie zich dan door precedenten laat regeren zegt: wacht maar, het leven krijgt je wel, broeder!

Als wij veel aanspraken op het leven willen maken, dan moeten we bereid zijn offers te brengen. We trachten hier ten opzichte van elkaar een maatstaf voor te vinden. Want de aanspraken berusten op prestatie. Elke maatschappij zal toch vroeg of laat erkennen, dat de aanspraken van de mens moeten berusten op de bijdrage aan die maatschappij.

En toch is er meer, dan alleen de bijdrage in arbeid. Altijd hebt ge in uw leven iemand gehad die meer gaf, onbaatzuchtig opofferend. Daarom is het zo buitengewoon moeilijk om de juiste maatstaf te vinden, in geld lukt het nooit.

Ik zie nu twee dingen naast elkaar: *arbeid* en *liefde*. Het ware opgaan in de arbeid gaat niet alleen om geld, daar komt ook liefde bij te pas. Wat kan de mens gelukkig in zijn arbeid zijn, wat een trouw en verantwoordelijkheidsgevoel brengt hij op! Dit kan zowel voor de kunstenaar als voor het kunstambacht gelden.

Daartegenover heeft men de maatschappij wel erg efficiënt gemaakt. Hierdoor ziet de mens veelal de zin van de arbeid niet meer. De school moet daartoe opvoeden. Opvoeden tot het vak, maar ook tot de verantwoordelijkheid. Deze opgave stelt ons in de volle tragiek hiervan. Wij moeten de consequenties nemen van wat onze voorgangers hebben gemaakt en dragen dus een taak, die wij zelf niet bedacht hebben.

De arbeid en de liefde kwamen niet uit de lucht vallen, ze waren nodig omdat de mens niet vanzelf blijft leven. Denk aan de dronkaard, die in de sloot valt en met gevaar voor eigen leven door een medemens wordt gered.

Wanneer wij dus meewerken aan de arbeidsopvoeding, dan moeten we meedenken en onze eigen mening uitspreken. Dat is in Nederland gelukkig mogelijk. En hiermede zijn we op het uitgangspunt teruggekeerd: Opvoeden door arbeid tot de arbeid in de maatschappij.

U hebt daar deel aan en moet het van binnen uit doen. U moet het lovend doen met uw gehele persoonlijkheid. U hebt de plicht om een opinie te hebben en er voor uit te komen. Dat zie ik als de betekenis van het opvoeden aan deze scholen.

Nadat de *voorzitter* spreker dankt voor het gesprokene en hoopt dat het weerklank in onze harten zal vinden, opent de heer REINNS de discussie.

Hij heeft helaas niet rechtstreeks met deze dingen als opvoeder te maken, want hij is gast, maar hij wil toch inhaken op wat spreker heeft gezegd over de vraag: ben ik soms vader? Hij heeft wel eens leraren horen mopperen over dingen, die ze buiten hun gewone werk moeten doen. Hij dacht dat ze gelijk hadden, of moet men doen wat de hand te doen geeft?

Antwoord: Het moet al een indolente leraar zijn, wil hij niet met het kind in aanraking komen kwa kind. Het zou een soort slapende droogbloeiër kunnen zijn. De kinderen melden zich wel aan en u blijft als persoon niet buiten schot. Ik kan me wel voorstellen, dat een leraar na vele jaren zegt: ik heb schoon genoeg van kinderen. Dat is een typische beroepsmoedheid. De school wordt steeds meer de plaats waar wordt opgevoed en als men daar niet meer voor voelt, dan moet men er mee ophouden.

De *voorzitter* sluit hierna deze bijeenkomst.

woensdag 1 juni

- 9.00 uur Verzamelen voor het Hoofdpstkantoor aan de Rijswijkseweg, omgeving Hollandse Spoorstation. Ontvangst en excursie naar de modern ingerichte sortering en expeditie
- 12.30 uur Lunch in Hotel Den Hout. Aangeboden door de Papiergroothandel GERHARD LOEBER N.V. te Amsterdam
- 14.00 uur Voordracht *Vernieuwing bij het N.O.*
Spreker: MR. IR. M. GOOTE, inspecteur-generaal van het Nijverheids-
onderwijs
- 18.00 uur Diner in Hotel Den Hout. Aangeboden door het District 's Gravenhage van de Federatie der Werkgeversorganisatiën in het Boekdrukkers-
bedrijf
- 20.00 uur *Feestavond* ter gelegenheid van de tiende Vakantiecursus

Programma

1. Opening door de voorzitter, L. C. H. DE JONG
2. Rede door J. C. WINTERINK, voorzitter van de Contact-Commissie School- en Bedrijfsopleiding in de grafische vakken
3. Strijkkwartet F-dur, K.V. 168 W. A. MOZART
door het HENDRIK JACOBSZ-kwartet bestaande uit: WIEL PEETERS, 1e
viool; GERRY GOOSSENS, 2e viool; WIM TEN HAVE, altviool; NELLY
DUIN, cello
4. GODFRIED BOMANS met het programma: „Van de hak op de tak”
Pauze
5. Strijkkwartet „Mary Queen” H. PURCELL
6. GODFRIED BOMANS

Om 9 uur was de menigte weer present voor de ingang van het Hoofdpstkantoor aan de Rijswijkseweg. In dit met de modernste apparatuur uitgeruste postkantoor kregen de drukwerk-makers een overbluffende indruk van alles wat nodig is, om het drukwerk op de plaats van bestemming te brengen.

De ontvangst was uitstekend en de begeleiders waren uiterst actief om ons geen enkel detail te doen ontgaan.

Ook architectonisch was dit gebouw de aandacht waard. Er werden glazen bouwstenen voor muren gebruikt, er waren geluiddempende tegels en voetwarme tegels, al naar de arbeidsverdeling in dit gebouw het nodig maakte. Hier werd knap samengespeeld tussen de bedrijfsleiders en de bouwmeesters om tot een economisch, esthetisch en sociaal verantwoorde werkruimte te komen.

Het is welhaast onmogelijk om de veelheid van indrukken volledig weer te geven. Het gebouw heeft vier hoofdverdiepingen, maar door middel van onderlinge niveau-verschillen is het mogelijk om van de achtste etage te beginnen, waar de zakken met post per jacobsladder heengebracht worden. Men onderscheidt zeven soorten van post: briefpost, stopstukken, tijdschriften, frankering bij abonnement enz. Sorteren en stempelen zijn belangrijke stappen bij de posterijen en een van de kritieke punten is de wijze waarop wordt gestempeld; het kan met de machine, met de rolstempel of gewoon maar met de hand. De dagproductie is 700.000 stukken.

In een grote zaal staan de sorteermachines opgesteld, geregeld vanuit een centrale regelkamer of brug, waar een enorm tableau met lampjes de bezetting van de sorteertafels aangeeft. Een aparte band is voor de postgiro, die 110.000 à 120.000 brieven per dag verwerkt.

Oversicht sortersaal

Vóór men een plaats aan de band kan innemen, moet een behoorlijke studietijd doorgemaakt worden. Dit vraagt een flink stuk parate kennis in de vorm van plaatsen en codenummers (300!).

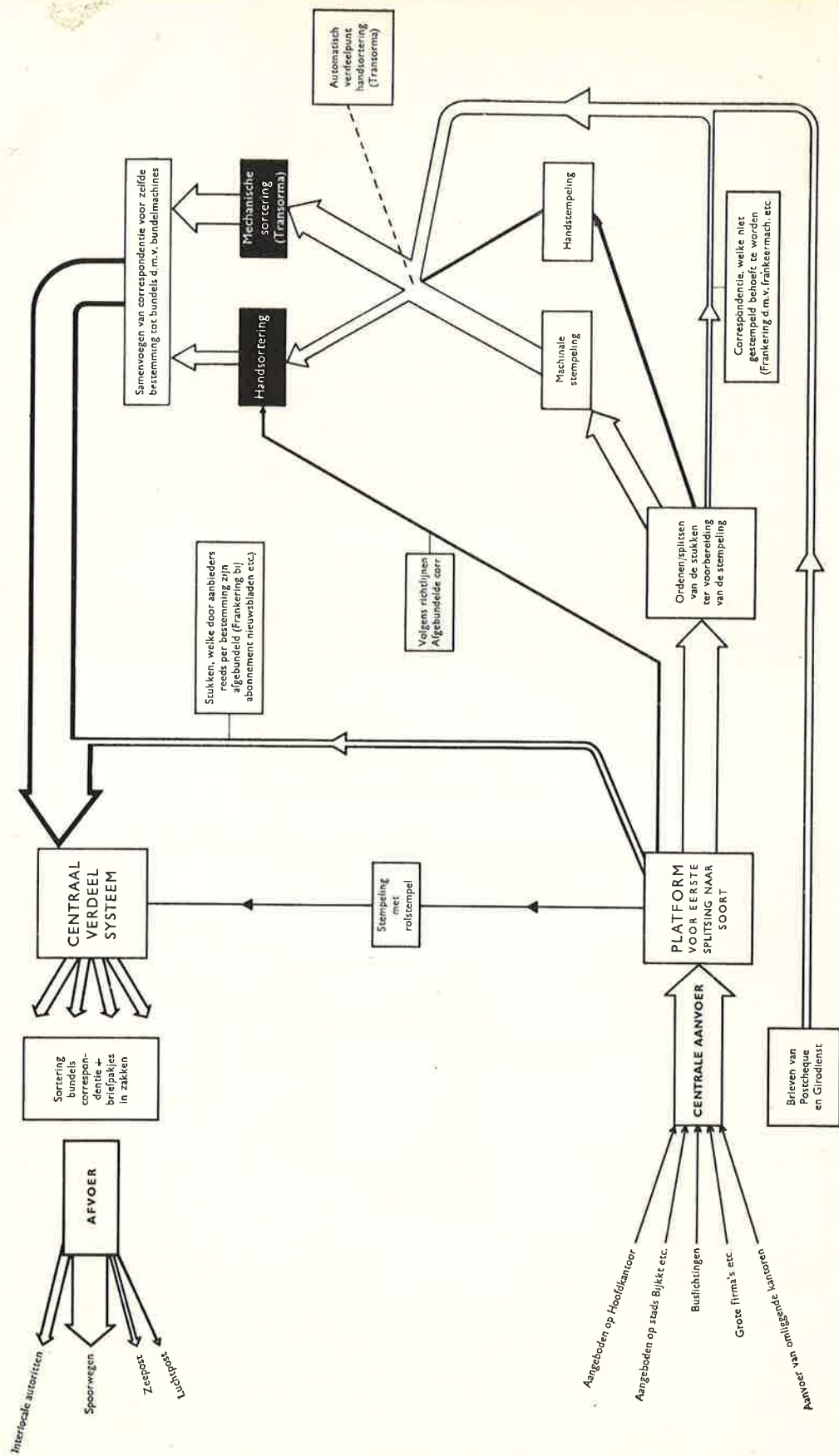
Om tenslotte nog enkele getallen te noemen:
In 1952 werden in Den Haag verwerkt:

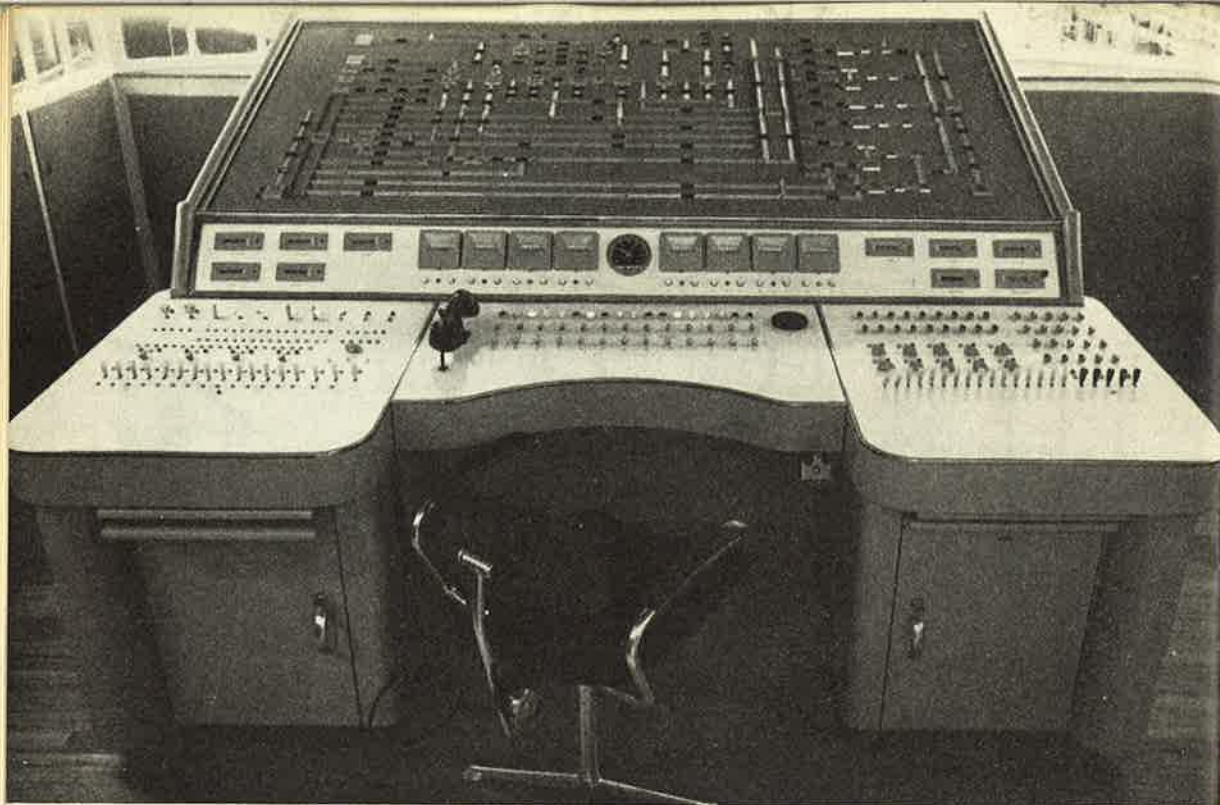
Verzonden poststukken	188.299.000
Ontvangen „	122.177.000
Aangetekende „	5.147.000

Totaal 315.623.000 of 6300 ton!

Voor het gehele land werden 1.690.000.000 stuks briefpost door de P.T.T. verwerkt. Het was een machtig bezoek, waar weer eens een geheel nevengebiet werd ontdekt. Bijna vergat ik nog het gastvrije kopje koffie te noemen dat een welkome onderbreking van deze toch wel vermoeiende excursie vormde. Aan de directie van P.T.T. 's-Gravenhage nogmaals hartelijk dank.

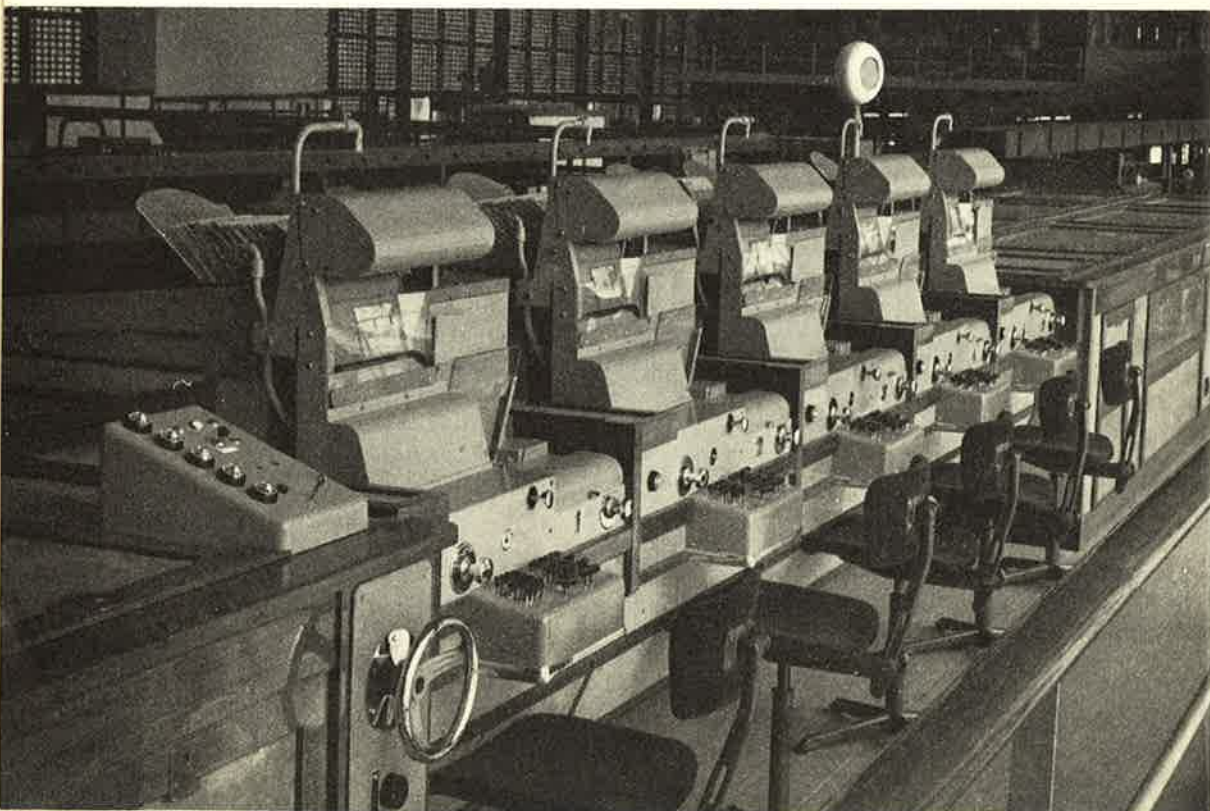
SCHEMA VERKEER AFD. EXPEDITIE-BRIEFPOST 'S-GRAVENHAGE

Centrale regelkamer

Mechanische sortering (Transorma)

De door de Papiergroothandel GERHARD LOEBER te Amsterdam aangeboden *lunch* werd namens de firma bijgewoond door de heer E. G. LOEBER, die op hartelijke wijze werd begroet en dank gezegd door de voorzitter. Evenals alle maaltijden verliep ook deze op gezellige wijze, mede dank zij de goede zorgen van Restaurant Den Hout.

Voor de middagzitting verzamelde men zich om te luisteren naar de rede van MR. IR. M. GOOTE, inspecteur-generaal van het N.O.

De voorzitter heette de spreker welkom en gewaagde van de evolutie, die zich voltrok in het grafisch bedrijf. We leven in de overgang van ambacht naar industrie en we vinden het prettig, dat de heer GOOTE ons daarbij wil voorlichten.

De spreker begint zijn onderwerp:

Vernieuwing bij het N.O.

met te constateren, dat de heer DE JONG hem in weinig woorden een hele opdracht heeft gegeven.

In het programma staat een voordracht, maar na een voordracht volgt altijd een doodse stilte en spreker wil liever een inleiding tot een gesprek leveren. Niemand heeft immers de wijsheid in pacht en spreker ook niet.

Het onderwijs staat in de branding van onze tijd. Hoe komt het eigenlijk dat er zoveel meer belangstelling voor is dan vroeger? Ik meen, dat de eisen die gesteld worden ook hoger zijn. Men zegt: „Die leraren moeten het dan ook maar doen”. Ja, dat is zo, maar ook elders in de maatschappij liggen de eisen belangrijk hoger dan 25 jaar geleden. Er is in het algemeen gebrek aan goede krachten en we vragen ons af, waarom ze er niet zijn. We kunnen ook vragen, waarom ze niet beter werden opgeleid en dan heeft het onderwijs schuld. We mogen echter niet verlangen, dat dezelfde mensen in onze tijd veel beter zouden zijn, maar toch is kritiek niet helemaal misplaatst. Wanneer we dit dus aanvaarden dan vragen we ons af wat er aan te doen is.

Het nijverheidsonderwijs meent, dat het moet voldoen aan de eisen die door de maatschappij worden gesteld. Het onderwijs vraagt voortdurende vernieuwing en we voelen deze vraag steeds klemmender en er wordt steeds weer gevraagd om al onze krachten te geven.

De onderwijsvernieuwing is niet bedacht door paedagogen en psychologen, het is niet zo maar een gedachte. Het is voortgekomen uit de maatschappij en is niet een kwestie van willen of niet willen, maar van *moeten*.

We vragen ons nu af *hoe* moet het onderwijs zich aanpassen. We zullen enkele punten releveren.

In de maatschappij zien we een technische ontwikkeling, waarbij de machine steeds meer werk overneemt, dat vroeger met de hand werd gedaan. En nu komt dus de beroemde handvaardigheid op de achtergrond. Er wordt nu veel meer kennis gevraagd van de machine en van de plaats die in het geheel wordt ingenomen. We moeten dus de gehele Nederlandse jeugd leren denken aan de toenemende industrialisatie. Tevens moeten we zorgen, dat niet de machine het middelpunt wordt, maar de mens.

Maar we zien niet alleen een technische ontwikkeling, doch ook een sociale. Er is een ontwikkeling van concurrentie en rivaliteit tot samenwerking. We zien dat nationaal, internationaal en in het bedrijf zelf. We hebben de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, de Stichting van de Arbeid en de gezamenlijke research voor de kleinere bedrijven.

De democratie wint veld en tevens de overtuiging, dat die democratie betere mogelijkheden geeft voor de mens, dan de autoritaire staat. We vinden deze organisatievorm ook terug in de bedrijfsleiding, die niet hiërarchisch is maar een verdeling van de verantwoordelijkheid nastreeft. Er moet gedecentraliseerd worden, waardoor de zaken vlotter en beter zullen gaan. In een boek over

psychologie in het bedrijf staat, dat de periode is gekomen, waarin men moet samenwerken. En ook wij moeten met deze factoren rekening houden.

Het doel van ons onderwijs is het voorbereiden van de leerlingen voor een functie in het bedrijf. Er zijn dus twee polen: de *leerling* en de *maatschappij*.

Het gaat er dus om op welke wijze we de leerling moeten introduceren voor de functie van straks.

Het is nog niet zo heel lang geleden, zeg 100 jaar, dat men genoeg nam met uitsluitend algemeen vormend onderwijs. Degene, die de tweede Onderwijsnota hebben gelezen, weten dat daarin staat, dat het algemeen vormend onderwijs juist moet uitmonden in beroepsonderwijs.

In het Engelse onderwijs zien we ook sporen van het beroepsonderwijs in de dag-scholen, echter niet op de branche gericht, maar algemeen. In de Verenigde Staten volgt op de primar school de high school en daarna de beroepsvorming.

Toch is er veel voor te zeggen om de beroepsvorming wat meer op de voorgrond te plaatsen.

Er zijn grote verschillen bij de leerlingen die het lager onderwijs verlaten, verschil in intelligentie maar ook in belangstelling.

En nu gaat het voor een belangrijk deel om het laatste: de leerling moet leren, dus moet hij belangstelling hebben. Hij moet weten waarvoor hij werkt.

De maatschappij kent een grote differentiatie, dus moet het onderwijs die ook volgen. De mentaliteit van het bedrijf is zo, dat men verwacht dat de school een belangrijk aandeel in de beroepsvorming neemt, hetgeen echter niet wil zeggen dat de school de taak van het bedrijf geheel mag overnemen. De school is geen bedrijf, maar een instituut om jonge mensen te vormen voor hun toekomstige taak. De beroepsvorming in de school moet dus niet in de eerste plaats worden gezien als beroepsschooling maar juist belangstelling wekkend.

Deze gedachte gaat thans door elke school; voorbereidend wetenschappelijk, middelbaar, lager onderwijs, technisch, elk onderwijs beoogt de leerlingen verder te brengen op de weg naar de maatschappij. De school blijft echter een fase: er kan geen eindpunt zijn; men is noch klaar voor het beroep, noch voor de maatschappij. Het is daarom niet van zo groot belang welk eindpunt we halen, maar wel of de richting goed is geweest. Hier is ook van belang, dat het tempo van de mensen verschilt. In eigen tempo komt men verder dan in een opgelegd tempo.

We moeten ons bewust zijn, dat de leerling als hij de school verlaat nog veel tijd heeft om de tekorten aan te vullen. Maar op school moeten we hem onze belangstelling, genegenheid en enthousiasme geven.

Wat de praktijk betreft, hebben we wel eens het gevoel dat we te hoog grijpen. Wanneer we sommige werkstukken zien, dan moet geconstateerd worden: dat kan niet in twee jaren! Hier heeft de leraar het bedacht, maar dat is fout, de leerling moet het zelf bedenken. Het maken van werkstukken moet hij nog meer dan 40 jaren doen.

Als wij hem leren *denken* zullen de resultaten niet zo fraai zijn maar waardevoller. De leraar moet steeds oppassen dat hij niet te hoog grijpt, u praat soms een taal die de leerling niet begrijpt. U bent ook veel knapper, maar u kunt niet verlangen dat de leerling dat in twee of drie jaar ook allemaal leert.

You are teaching *boys and girls*
maar geen *vak*.

Er moet een sfeer gekweekt worden, waarin plaats is voor zelfwerkzaamheid en waar de belangstelling wordt opgewekt. Het onderwijs is dan een uitdaging aan de leerling. Geef hem niet op elke vraag een antwoord, laat het hem zelf bedenken. Hier is het beginsel van Dalton het beste: „wij moeten rekening houden met de aanleg van de leerling, de zelfwerkzaamheid stimuleren door hem een taak te stellen.”

De leerling moet steeds het middelpunt zijn, dus vooral niet de leraar, de directeur, de kennis of het leerboek. Het leerplan is dus geen doceerplan.

We moeten dus voldoende tijd laten om de stof te verwerken. En dit is een probleem: hoe vinden we evenwicht tussen het doceren en het leren! Het zou zo kunnen, dat voor de leerling aan zijn werktaak begint, heel duidelijk wordt gesteld waar hij aan het eind van de periode aan toe gekomen zal moeten zijn. Niet te veel weg wijzen, maar vele wegwijzers onderweg plaatsen. Het leerplan moet niet alleen de leraar maar ook de leerling de weg wijzen. Veelal is de school nog te hiërarchisch: na directeur, leraren, administratie en conciërge komt een hele tijd niets en dan komen de leerlingen. Hier moeten we aan het moderne bedrijf denken: hoe laten we iedereen meespelen.

Laat de leerlingen meedoen! Niemand vraagt hoe *zij* het zouden doen. De leraar tobt hoe hij de stof in 40 partjes kan delen, maar verlaagt zich niet om aan de leerlingen te vragen of het te vlug of te langzaam gaat. Toch is hun belangstelling snel gewekt als ze meepraten.

Er wordt met de leerlingen ook gesproken over staatsburgerschap, ofschoon we daar veel moeite mee hadden. Hoeveel Nederlanders interesseren zich voor politiek? Ook de leerlingen hebben weinig belangstelling voor de Staat der Nederlanden. Dat komt omdat ze nog niet bewust een aandeel aan de maatschappij hebben. Zij zien economie en staatsinrichting nog te veel als vakken om uit het hoofd te leren. Hoe kan ik nu de leerling meer interesseren voor de maatschappij? Welnu, maak van de school een namaak-maatschappij, geef de jongens verantwoordelijkheid, laat hen fouten maken, zorg voor ongedwongenheid, wees niet autoritair. Wanneer we willen groeien van ambacht tot industrie, dan zal elke medewerker *meer* verantwoordelijkheid moeten dragen met *minder* toezicht.

In dit praatje wil ik toch ook wel wat zeggen over het leerlingstelsel.

Het gaat geloof ik wel de goede kant uit in het grafische bedrijf. We kunnen de school niet vergelijken met het bedrijf, de school specialiseert niet. Wanneer we ons afvragen waarom een jongen een bepaald vak kiest, dan doet hij dat meestal omdat hij denkt dat er perspectief in zit. Maar als hij het bedrijf betreedt, zijn de perspectieven er nog niet. Hij moet wel de kans krijgen. In het leerlingstelsel ligt dus zijn grote kans. De vraag is echter: *geeft men wel een opleiding in het bedrijf?* Men zal zich ook daar moeten afvragen wat er in de jongen steekt. Daarom moet het leerlingstelsel na de industriële school komen, want in het bedrijf moet men nu eenmaal produceren en ook de verhouding werkgever-werknemer in anders dan van de leraar-leerling. Wanneer het leerlingstelsel na de grafische school komt, moet toch wel gewaarschuwd worden, dat de beroepsvorming niet te vroeg komt. Daarom geef ik de grafische scholen in overweging om tussen het lager onderwijs en de beroepsschool een tussenjaar te projecteren.

De leerling leert in dit eerste jaar de blik te verruimen en de jongen heeft dan nog de illusie dat hij zelf kiest.

We leven in een wereld, waar niet alleen de elite naar school gaat, iedereen moet onderwijs krijgen naar zijn aanleg.

Het onderwijs heeft een zware taak en de leraar moet het toch maar doen. Daarom moet u er met elkaar over praten. Onderwijsvernieuwing heeft voorbereiding nodig. Zoals de huisvrouw een logische maaltijd samenstelt, zo moeten wij zorgen, dat we de leerlingen niet van alles voorzetten dat hen niet smaakt. Er moet voortdurend overleg zijn over wat we hem gezamenlijk voorzetten. We moeten onze taak idealistisch zien en zeker niet als een job om geld mee te verdienen. Op ons rust de taak om de nieuwe maatschappij voor te bereiden en de jeugd staat klaar om geactiveerd te worden en functioneel aan het maatschappelijk leven te gaan deelnemen.

Het is een mooie taak, waarbij u de kleinigheden over het hoofd moet zien en de grote lijnen moet trachten te volgen.

Niemand die deze weg gaat zal foutloos werken, maar als we ons inspannen zal er wel zo veel instinct zijn, dat we daarna de goede weg zullen vinden.

De *voorzitter* dankt namens allen voor het mooie en heldere betoog en zegt, dat deze woorden volkomen aansluiten bij de voordracht van PROF. LANGEVELD. De klas moet het als geheel worden gezien, maar als een verzameling van individuen. Ook sluiten de woorden van MR. IR. GOOTE volkomen aan bij het plan, dat bij de Contact-Commissie is ingediend. Op school is een discussie-uur ingevoerd (hier denkt spreker aan de z.g. patroonsopleiding) en het is verrassend wat de leerlingen dan zeggen.

Uit de reacties van de vergadering blijkt wel de grote belangstelling, maar wanneer men zich b.v. in het vraagstuk van het tempo verdiept, blijkt de praktische uitvoering nog niet zo maar voor de hand te liggen omdat men uiteindelijk een hoeveelheid stof in een zekere tijdsduur te verwerken krijgt. Er blijkt toch wel reeds ervaring te zijn op de grafische scholen b.v. met taak-instructies, BKT-methode, e.d.

Het is van belang, dat de leraar zich steeds bewust is van de noodzaak om ook zelf nog te leren. Als hij zover is, dat hij niets meer denkt te leren, dan is hij voor het onderwijs verward.

Aan het uitgebreide debat wordt deelgenomen door de heren PONT, BRUNEKREEF, SCHUPPENS, BOEKE, KNEGTMANS en VAN DER VEGT.

De spreker gaat op de gestelde vragen uitvoerig in en wanneer de *voorzitter* het slotwoord spreekt, wil hij de woorden van de spreker opvatten als een opdracht uit hoofde van de functie van de heer GOOTE, die het echter meer als een uitdaging voor de leraren wil zien.

Diner

Dit diner kreeg een geheel ander aanzien dan we in de negen vorige congressen gehad hebben. Vele dames hadden gehoor gegeven aan onze uitnodiging en waren naar Den Haag getogen voor de avondbijeenkomst en het voorafgaande diner. Ook de heer GOOTE was als gast aanwezig en van het Haagse District van de Federatie zagen we de heren BLOM, DE VRIES, GOUD en SIKKEMA met hun dames. De voorzitter van de Contact-Commissie, de heer J. C. WINTERINK zat mede aan. Het openingswoord van de *voorzitter* kon dan ook een feestelijk woord zijn en een beetje ondeugend klonk het wel in verband met de dames, toen de voorzitter het woord tot de heer PELS richtte. Deze immers was het, die jarenlang had aangedrongen op de aanwezigheid van de dames en nu moest hij het zonder zijn vrouw stellen.

In het bijzonder worden de heren GOOTE en WINTERINK begroet en natuurlijk de leden van het Districtsbestuur van de Federatie, die het diner aanbieden. Dit is de eerste keer in de geschiedenis van de Vakantiecursus dat een dergelijke geste van de patroons komt en wij zijn daar zeer erkentelijk voor en voelen het als een waardering voor ons werk. Ook bracht spreker dank aan de regering en het bedrijfsleven, die het mogelijk maakten reeds tienmaal deze cursus te organiseren. Dat wij van deze cursussen niet steeds een feest hebben gemaakt, moge blijken uit de bundel verslagen, die verschenen zijn.

De eerste feestredenaar is de heer I. A. H. BLOM, die maar al te graag van zijn spreekbeurt gebruik wil maken. Hij waardeert het, dat de tiende bijeenkomst juist in Den Haag plaats heeft, want ondanks dat Amsterdam dan de hoofdstad is, blijft Den Haag residentie en wil - getuige ook het mooie weer - een goede gastvrouw zijn. Er zijn in de ambtenarenstad toch ook voortreffelijke dingen te zien, u hebt de Staatsdrukkerij en de P.T.T. op het programma. Spreker is het volkomen eens met de voorzitter, dat de Vakantiecursussen groot nut zullen afwerpen. Zelf heeft hij met aandacht de rede van de heer GOOTE gevolgd en hecht

vooral grote waarde aan het onderlinge gesprek. Het menu werd gedrukt door leerlingen van Drukkerij DE SWART en of ze het op school of in het bedrijf hebben geleerd doet er thans niet toe, maar het is goed gedaan.

Ook de heer PELS dient zich natuurlijk als spreker aan. Hij voelt zich namens de docenten door de voorzitter uit zijn tent gelokt. Het is hem een eer en genoeg om een woordje te spreken, maar dit genoeg wordt twijfelachtig als de secretaris hem juist in zijn verslag citeert. De spreker memoreert dat dit tienjarige feest ook tien jaar bevrijding betekent en ziet de aanwezige dames dan ook als een element van de bevrijding. Hoewel wij voor de opvoeding aanwezig zijn, mag de voeding er toch ook wezen.

Het diner verliep in de beste stemming en de verzorging door het Districtsbestuur was voortreffelijk.

Feestavond

In de beste stemming werd dan ook de feestavond ingezet. Voorzitter L. C. H. DE JONG sprak welkomstwoorden voor de heer J. C. WINTERINK en GODFRIED BOMANS, dankte mej. SCHEEPERS voor haar aandeel in de organisatie, dankte ook boekhandel-PAAGMAN voor de hulp en het inrichten van het boekenstalletje met werk van BOMANS en huldigde tenslotte de heren S. KONING, OLDENHOF, OOSTERBAAN, PONT, SWAVING, VAN DER VAART, GROENENDAAL en DE JONG, omdat zij alle cursussen hadden meegemaakt.

De heer J. C. WINTERINK sprak namens de Contact-Commissie maar zeker ook namens de grafische bedrijfgemeenschap hartelijke woorden van waardering voor deze jaarlijkse bijeenkomsten, waar vooral het onderling contact van de leraren van zo grote betekenis is voor de opleiding van de leerlingen.

We verheugen ons, aldus spreker, dat door middel van de Contact-Commissie er thans een orgaan geschapen is, waar onderwijs en bedrijfsleven elkaar ontmoeten in een vriendschappelijke verhouding.

Het HENDRIK JACOBSZ-kwartet, bestaande uit WIEL PEETERS, 1e viool; GERRY GOSENS, tweede viool; WIM TEN HAGE, altviool en NELLY DUIN, cello, speelde voor en na de pauze: een kwartet van W. A. MOZART en 5 delen uit MARY QUEEN van PURCELL. Dit deel van het programma genoot grote instemming van de aanwezigen. De medewerker GODFRIED BOMANS las op de van hem bekende wijze uit eigen werk voor.

donderdag **2 juni**

- 9.00 uur Verzamelen voor de ingang van de Staatsdrukkerij, Fluwele Burgwal. Inleiding door de directeur, TH. H. OLTHETEN. Daarna bezoek aan de drukkerij
- 12.15 uur Lunch in Hotel Den Hout. Aangeboden door het weekblad GRAFICUS
- 13.15 uur Onderling gesprek over de onderwerpen:
1. Hoe is uw mening over de examenopgaven voor de eendagscursussen van dit jaar?
 2. Geeft de uitslag van het psychologisch onderzoek altijd een juist beeld van de leerlingen?
- De besprekingen worden geleid door L. C. H. DE JONG
- 15.00 uur Sluiting van de vakantie cursus

Het was omstreeks 9.15 uur op de Fluwele Burgwal een opmerkelijke drukte: Men verzamelde zich voor de *Excursie naar het Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf*.

De heer TH. H. OLTHETEN spreekt namens de directie het welkomstwoord. De directie is verheugd u te mogen ontmoeten en het doet ons genoegen de directeuren van Amsterdam en Utrecht in uw midden te zien, alsmede de nestor SCHEEPERS. U hebt een sleutelrol in de grafische industrie, misschien meer dan u zichzelf bewust bent. Ons bedrijf gaat een aparte bedrijfsschool stichten met ongeveer 60 leerlingen, bestaande uit zettters, drukkers en binders. Wij hebben daar veel verwachting van, maar veel zal afhangen van de leiding van de school.

VOORZITTER DE JONG dankt voor de ontvangst van deze invasie in het bedrijf. Onder leiding van deskundige rondleiders wordt het grote bedrijf bezichtigd. Zetterij, boekdruk, offsetafdeling, stereotypie, elke afdeling kreeg volle aandacht. Er was echter een kleine ruimte, waar men experimenteerde met de plannen voor de nieuwbouw, die de belangstelling in grote mate trok. Dit is eerst een ideale manier om plannen voor te bereiden. Toen het gehele gezelschap in de cantine verenigd was, kwam ook de directeur KNUTTEL het gezelschap begroeten.

Deze excursie heeft een goede indruk achtergelaten. Voor velen was dit Staatsbedrijf een openbaring en men kreeg de stellige indruk, dat hier efficiënt wordt gewerkt, dat er veel zorg aan het werk wordt besteed en dat er een prettige sfeer heerst. Het is moeilijk om hoogtepunten te noemen, maar naast de planafdeling wist de afdeling Varytyper toch ook veel belangstelling te trekken. Het was weer een uitstekend bestede morgen.

Voor de laatste maal verenigden de deelnemers zich aan de lunch, aangeboden door het weekblad GRAFICUS. Het is dus niet te verwonderen, dat onze vriend G. J. SCHEEPERS het woord nam. Het is geen frase, als ik zeg, het steeds weer prettig te vinden om u te ontmoeten. Ook dit jaar zijn er tot ons genoegen weer enkele Belgische vrienden bij aanwezig. Ik heb niet alle cursussen kunnen meemaken, maar ik herinner me de tweede cursus geopend te hebben. Misschien is het wel vermetel als niet-leraar te spreken, maar dan moge als verontschuldiging dienen, dat ik reeds les gaf voor u van een vakschool wist. Het is mij

daarom zo buitengewoon aangenaam, hier aanwezig te zijn, omdat ik respect heb voor uw werk. Steeds heb ik bij de cursussen gezocht naar hoogtepunten, wat ik nu niet zal doen. De cursus mag geslaagd heten, maar toch heeft het mij bij het debat getroffen, dat de heer GOOTE zei, dat de samenwerking met het bedrijf steeds bevorderd moet worden. De samenwerking is nog steeds groeiende. Dat manifesteert zich ook bij de patroonsopleiding, het is goed geweest dat de Federatie DE JONG en GROENENDAAL in de commissie voor het patroonsdiploma hebben opgenomen. Ik wil graag meepraten zolang mij dat is gegeven, want ik houd van de jeugd. Mijn dochter heeft bij de voorbereiding van de feestavond geholpen en daarom is zij nu ook mijn gast.

De voorzitter hoopt, dat mej. SCHEEPERS de traditie van GRAFICUS, dat een plaats in ons leven inneemt, zal mogen voortzetten. De heer Y. KONING zegt nog, dat hij bij de eerste vakantie cursus iets heeft gezegd waarvoor hij op zijn kop heeft gehad. Maar nu is zijn wens, om de cursus niet in de zomervakantie te houden, toch in vervulling gegaan. Als oud-leraar is spreker verheugd in deze kring te kunnen verkeren.

Om 1.30 uur volgt dan de slotsitting. De voorzitter leidt het onderwerp „Hoe is uw mening over de examenopgaven voor de eendagscursussen van dit jaar?”

Men bespreekt dit onderwerp korte tijd groepsgewijze en dan komt het gesprek. De heer JANSEN vraagt naar de rekenopgaven. De heer GROENENDAAL antwoordt, dat op het officiële leerplan voor het aanvullend theoretisch onderwijs het vak rekenkunde voorkomt en de vraagstukken zijn dus ontleend aan de bedoelde stof. De heer VAN DER LUBBE merkt op dat rekenen niet altijd door de A.V.O.-leraar wordt gegeven.

De heer DE JONG antwoordt, dat men zich dan waarschijnlijk ook niet aan het leerplan houdt. Men zal zich nog wat meer bij dit leerplan moeten aansluiten. De heer VAN DOMMELEN vindt, dat typografisch rekenen niet in de vaktheorie thuis hoort. Deze eenvoudige vragen brengen het cijfer kunstmatig omhoog.

De voorzitter vindt, dat er best enkele eenvoudige vragen mogen zijn.

De heer KNEGTMANS merkt op, dat de tijd per vraag te beperkt was en dus de antwoorden te gecompliceerd moesten zijn. Hij wenst minder vragen, duidelijker gesteld en waarop dieper kan worden ingegaan.

De voorzitter legt uit, dat de vragen telkens door een bepaalde cursus worden opgesteld om dan aan de Commissie van Samenwerking te worden voorgelegd.

Er ontstaat nog een gesprek over de vraag over het vervaardigen van machinaal zetsel.

De voorzitter zegt toe aan de Commissie het verzoek om duidelijker vraagstelling te zullen overbrengen.

De heer VAN DIJKHORST zegt, dat de tijd voor het oplossen van de vragen te kort is. Er was voor de drukkers een vraag, hoe een stype, galvano en autotypie worden vervaardigd. Eigenlijk zijn dit drie aparte opstellen.

De heer VAN DEN BOGAERDT dringt er op aan, dat het tekenonderwijs meer wordt afgestemd op het grafisch bedrijf.

Ook de heer VAN DOMMELEN is het niet eens met de tekenopgaven.

De voorzitter constateert, dat het tekenonderwijs op de tien cursussen niet altijd door tekenleraren wordt gegeven. Men zal zich ook hier meer moeten houden aan de richtlijnen van leerplan en boekjes Uniforme Leerstof tekenen.

De heer VAN DER HULST heeft juist iets tegen de tekenstof, omdat het complete theorieboekjes geworden zijn.

De heer GROENENDAAL vindt het nodig, dat de opgaven ontstaan in een samenspreking van een drietal vakmensen.

De voorzitter leidt thans het onderwerp: *Geeft de uitslag van het psychologisch onderzoek altijd een juist beeld van de leerlingen?* in. Wij krijgen de bedrijfs-

leerlingen op school, waarvan we moeten aannemen, dat ze goedgekeurd zijn. De heer GROENENDAAL heeft bij de C.O.C. voor de directie een afschrift van de test gevraagd, maar dat werd niet toegestaan.

De heer MORET kan uit Den Haag wel enige cijfers noemen. Er zijn 61 zettters en 24 drukkers getest waarvan er resp. 24 en 20 on- of minder geschikt waren. Toch werden er daarvan nog 24 in het bedrijf toegelaten.

De voorzitter vraagt zich af of de jongens die nu gestuurd worden *wel* geschikt zijn. De heer VAN DIJKHORST heeft meer ongeschikte leerlingen. In het begin van de cursus geeft het moeilijkheden, doch na verloop van een jaar komt de leerling vaak bij. We zullen dus bij het afkeuren van een leerling heel voorzichtig te werk moeten gaan, het geeft toch veel voldoening om een jongen bij het vinden van een bestaan te helpen. De heer SCHEEPERS wijst er op, dat de psychologische toetsing nog jong is. We moeten de resultaten nog leren kennen. Spreker is het eens met de heer VAN DIJKHORST, dat de jongen juist in de puberteit nog zo sterk kan veranderen. Bovendien is de patroon niet verplicht om een te licht bevonden leerling af te wijzen.

De heer BLANKENSTEIN zegt, dat de opleidingscommissie voor de boekbinders de test niet meer wil missen. Het verloop van de eerste jaars is van 69, 34 en 23 tot 16 gevallen teruggelopen. Het zal niet mogelijk zijn om alle verloop te voorkomen.

De voorzitter memoreert een geval van een leerling, die psychologisch was onderzocht en wel aanleg, doch geen geschikt karakter had. Hij werd toch aangenomen, maar het ging in de loop van de jaren steeds slechter en tenslotte kwam hij bij de marine terecht.

De heer BLANKENSTEIN zegt, dat de kaarten voor de leerlingen zo volledig mogelijk worden ingevuld, ook met het onderwijs dat ze te voren hebben genoten. Onvolledigheid is nog wel eens te danken aan het stagneren van het onderzoek. Als de leerovereenkomst van januari tot januari gaat lopen, zal het wellicht beter gaan. De heer VAN DEN BOGAERDT vraagt zich af of het lerarencorps de uitslag wel goed kan beoordelen. Zij kennen het rapport niet, de controleur wel. Die kan in de werkplaats dus beter beoordelen. In het lithografisch bedrijf worden ongeschikte leerlingen zelden aangenomen.

De voorzitter vindt dat het goed zou zijn om na een jaar het rapport met de resultaten te vergelijken.

De heer VAN DIJKHORST wil graag de vraag stellen, of op de volgende cursus meer van dergelijke middagen kunnen komen om over eigen vraagstukken van gedachten te wisselen.

De tiende Vakantie cursus wordt daarna gesloten door de heer SCHEEPERS, die vaststelt dat ook deze middag vruchten zal opleveren en constateert dat onze tiende Vakantie cursus geslaagd mag heten. Na voorzitter en secretaris hulde gebracht te hebben voor het verrichte werk, hoopt spreker allen het volgende jaar weer gezond te mogen ontmoeten.